Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (yhdeksäs jaosto)

5 päivänä kesäkuuta 2025*

Ennakkoratkaisupyyntö – Kuluttajansuoja – Direktiivi 93/13/ETY – Kuluttajasopimusten kohtuuttomat ehdot – 3, 5 ja 7 artikla sekä liitteessä olevan 1 kohdan e alakohta – Määräaikainen sähkötoimitussopimus – Ehto, jolla määrätään sopimussakko laiminlyötäessä maksu – Sakon määrän oikeasuhteisuus – Ehtojen selkeys ja ymmärrettävyys – Direktiivi (EU) 2019/944 – Soveltumattomuus

Asiassa C-749/23,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Okresní soud v Teplicích (Teplicen piirituomioistuin, Tšekki) on esittänyt 14.9.2023 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 20.11.2023, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

innogy Energie s.r.o.

vastaan

QS,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (yhdeksäs jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja N. Jääskinen (esittelevä tuomari) sekä tuomarit A. Arabadjiev ja R. Frendo,

julkisasiamies: J. Kokott,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– innogy Energie, s.r.o., edustajanaan P. Dub, advokát,

– Suomen hallitus, asiamiehenään H. Leppo,

– Euroopan komissio, asiamiehinään P. Kienapfel ja P. Ondrůšek,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

* Oikeudenkäyntikieli: tšekki.

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee yhtäältä kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29) 3, 5 ja 7 artiklan sekä kyseisen direktiivin liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan ja toisaalta sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2012/27/EU muuttamisesta 5.6.2019 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2019/944 (EUVL 2019, L 158, s. 125) 12 artiklan 3 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat energiantoimitusyhtiö innogy Energie s.r.o. ja kuluttaja QS ja jossa on kyse kyseisen yhtiön esittämästä sopimussakkovaatimuksesta QS:n kanssa tehdyn sähköntoimitussopimuksen ehdon perusteella.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Direktiivi 93/13

3 Direktiivin 93/13 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se hyvän tavan vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

2. Sopimusehtoa ei koskaan pidetä erikseen neuvoteltuna, jos se on ennakolta laadittu, eikä kuluttaja ole näin ollen voinut vaikuttaa sen sisältöön, varsinkaan ennakolta muotoiltujen vakiosopimusten yhteydessä.

Ehdon tai yksittäisen ehdon tietyistä osista erikseen neuvotteleminen ei sulje pois tämän artiklan soveltamista sopimuksen muihin osiin, jos sopimuksen yleinen arviointi osoittaa, että kyseessä on kaikesta huolimatta ennakolta muotoiltu vakiosopimus.

Jos elinkeinonharjoittaja väittää, että vakioehdosta on neuvoteltu erikseen, todistustaakka tästä seikasta on hänellä.

3. Liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina.”

4 Kyseisen direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 7 artiklan soveltamista.”

5 Mainitun direktiivin 5 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Jos on kyse sopimuksesta, jonka kaikki tai tietyt kuluttajalle esitetyt ehdot on laadittu kirjallisesti, ehdot on aina laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi. Jos ehdon merkityksestä syntyy epäilystä, kuluttajalle suotuisin tulkinta on etusijalla. – –”

6 Saman direktiivin 7 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on kuluttajien ja kilpailevien elinkeinonharjoittajien edun vuoksi varmistettava, että on olemassa riittäviä ja tehokkaita keinoja kohtuuttomien ehtojen käytön lopettamiseksi elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisissä sopimuksissa.”

7 Direktiivin 93/13 liitteen otsikko on ”Ehdot, joita tarkoitetaan 3 artiklan 3 kohdassa”. Liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan sanamuoto on seuraava:

”Ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on:

– –

e) suhteettoman suuren korvauksen vaatiminen kuluttajalta, joka ei täytä velvollisuuksiaan”.

Direktiivi 2019/944

8 Direktiivin 2019/944 12 artiklassa, jonka otsikko on ”Oikeus vaihtamiseen ja säännöt vaihtamiseen liittyvistä maksuista”, säädetään seuraavaa:

”1. Toimittajan tai aggregointia harjoittavan markkinaosapuolen vaihtaminen on toteutettava mahdollisimman lyhyessä ajassa. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että asiakkaalla, joka haluaa sopimusehtoja noudattaen vaihtaa toimittajaa tai aggregointia harjoittavaa markkinaosapuolta, on oikeus vaihtoon korkeintaan kolmen viikon kuluessa pyynnön esittämisestä. Viimeistään vuonna 2026 tekninen prosessi toimittajan vaihtamiseksi saa kestää enintään 24 tuntia ja sen on oltava mahdollinen kaikkina arkipäivinä.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että ainakaan kotitalousasiakkailta ja pieniltä yrityksiltä ei peritä vaihtamiseen liittyviä maksuja.

3. Poiketen siitä, mitä 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat sallia sen, että toimittajat tai aggregointia harjoittavat markkinaosapuolet perivät asiakkailta sopimuksen irtisanomisesta maksun, kun nämä asiakkaat vapaaehtoisesti sanovat irti määräaikaisen vakiohintaisen sähköntoimitussopimuksen ennen määräajan päättymistä, mikäli tällainen maksu on osa sopimusta, jonka asiakas on tehnyt vapaaehtoisesti, ja tällaisesta maksusta on tiedotettu selvästi asiakkaalle ennen sopimuksen tekemistä. Tällaisten maksujen on oltava oikeasuhteisia, eivätkä ne saa ylittää asiakkaan sopimuksen irtisanomisesta toimittajalle tai aggregointia harjoittavalle markkinaosapuolelle aiheutuvaa suoraa taloudellista tappiota, mukaan lukien kustannukset mahdollisista yhdistetyistä investoinneista tai asiakkaalle osana sopimusta jo toimitetuista palveluista. Toimittajalla tai aggregointia harjoittavalla markkinaosapuolella on todistustaakka suorasta taloudellisesta tappiosta, ja sääntelyviranomaisen tai muun toimivaltaisen kansallisen viranomaisen on seurattava sopimuksen irtisanomismaksujen hyväksyttävyyttä.”

9 Direktiivin 2019/944 71 artiklan, jonka otsikko on ”Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on saatettava – – 11–24 artiklan – – noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 31 päivänä joulukuuta 2020. – –”

Tšekin oikeus

Siviilikoodeksista annettu laki nro 89/2012

10 Siviilikoodeksista annetun lain nro 89/2012 (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) 1811 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Elinkeinonharjoittajan on ilmoitettava kaikki kuluttajalle suunnatut tiedot selkeästi ja ymmärrettävästi sillä kielellä, jolla sopimus on tehty.”

11 Kyseisen lain 2048 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Jos osapuolet ovat sopineet sovitun velvoitteen rikkomisesta määrättävästä sopimussakosta tai tavasta, jolla sopimussakon suuruus määritetään, velkoja voi vaatia sopimussakkoa riippumatta siitä, onko sille aiheutunut vahinkoa [sopimussakon uhalla] sovitun velvoitteen rikkomisesta. Sopimusrikkomuksen osalta voidaan sopia myös muusta kuin rahallisesta seuraamuksesta.”

Energiasta annettu laki nro 458/2000

12 Energiasta annetun lain nro 458/2000 (zákon č. 458/2000 Sb., energetický zákon) 28 §:n 1 momentin e kohdassa ja 2 momentin 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Asiakkaalla on oikeus:

– –

e) valita sähköntoimittaja ja vaihtaa se maksutta

– –

2. Asiakas on

– –

l) käyttäessään 1 momentin e kohdan mukaista oikeutta valita toimittaja velvollinen noudattamaan sovittua irtisanomisaikaa, jos sopimus on voimassa toistaiseksi.”

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

13 QS ja innogy Energie tekivät 24.1.2020 kotitalouskäyttöön tarkoitetun sähkön määräaikaisen toimitussopimuksen, jonka mukaan sähkön hinta, joka oli taattu koko sopimuksen voimassaoloajaksi, oli alhaisempi kuin toistaiseksi voimassa olevien sähköntoimitussopimusten yhteydessä sovellettu hinta.

14 Tässä vakiosopimuksessa, joka oli laadittu kaksi sivua käsittävälle ennalta laaditulle sähköiselle lomakkeelle, määrättiin 1 200 Tšekin korunan (CZK) (n. 48 euroa) suuruisesta kuukausittaisesta maksuerästä ennakoidulle 1,8 Mwh:n vuosikulutukselle. Sopimuksen ensimmäisellä sivulla osassa, jonka otsikko on ”Sopimuksen tekopäivä ja kesto”, todetaan, että sopimus tehdään 30 kuukauden määräajaksi (peruskausi) ja että sitä ei voida päättää ennenaikaisesti kyseisen ajanjakson aikana.

15 Lisäksi tämän sopimuksen ensimmäisellä sivulla olevassa osassa, jonka otsikko oli ”Muut ehdot”, määrätään, että asiakas on velvollinen antamaan innogy Energielle ilman aiheetonta viivästystä tarvittavan avun toimituksen aloittamiseksi sopimuksen perusteella ja erityisesti olemaan ryhtymättä oikeudellisiin tai muihin toimiin, jotka estävät tämän velvollisuuden täyttämisen, lukuun ottamatta niitä toimia, joihin asiakkaalla on lain mukaan oikeus. Siltä varalta, että asiakas jättää tämän velvoitteen täyttämättä, sopimuksessa oli ehto, jonka mukaan asiakas on velvollinen maksamaan innogy Energielle sopimussakkona 3 000 CZK (n. 120 euroa). Samoin erityisesti silloin, jos asiakas rikkoo toistuvasti jotakin sähköhinnan maksuvelvoitetta, asiakkaalta voidaan periä sopimussakko, joka sisältää mahdollisen korvauksen vahingoista, joita innogy Energielle aiheutuu siitä, että asiakas ei ole ottanut vastaan sähköä sopimuksen mukaisesti. Tämä sakko oli suuruudeltaan 400 CZK (n. 16 euroa) kultakin sopimuksen päättämispäivää taikka sähköntoimituksen keskeyttämispäivää seuraavalta kalenterikuukaudelta sovitun sopimuskauden loppuun saakka.

16 Innogy Energien työntekijät täydensivät sähköisesti QS:n ja kyseisen yhtiön välillä tehtyä sopimusta. QS:llä oli mahdollisuus tarkastella sitä tietokoneen kuvaruudulla ennen sen allekirjoittamista taulutietokoneella. Allekirjoitettu lopullinen sopimus lähetettiin sähköpostitse asiakkaalle, joka saattoi pyytää siitä paperiversion missä tahansa neuvotteluvaiheessa.

17 Innogy Energie kehotti 21.7.2020 päivätyllä kirjeellä QS:ää maksamaan 1 200 CZK:n (n. 48 euroa) ennakkomaksut kesä- ja heinäkuulle 2020. Koska QS ei ollut täyttänyt velvollisuuttaan maksaa asianmukaisesti sähkön hinta, kyseinen yhtiö lopetti 11.9.2020 sovellettavan kansallisen lain mukaisesti sähkön toimituksen QS:lle ja vaati 13.9.2020 päivätyllä kirjeellä QS:ää maksamaan 23.9.2020 mennessä sopimussakkona 8 800 CZK:n (n. 360 euroa) suuruisen määrän eli 400 CZK:n määrän (n. 16 euroa) kultakin jäljellä olevalta 22 kuukaudelta alun perin sovittuun sopimuksen päättymispäivään saakka. QS suoritti 2 190,34 CZK:n (n. 90 euroa) suuruisen osittaisen maksun. Innogy Energie päätti 23.9.2020 päivätyllä kirjeellä viimeksi mainitun kanssa tehdyn sopimuksen sillä perusteella, ettei tämä ollut toistuvista kehotuksista huolimatta maksanut kyseisen sopimuksen perusteella maksettavia summia. Kyseinen yhtiö laati myös loppulaskelman, jossa todettiin, että ajanjaksolta 4.2.2020–11.9.2020 asiakkaalta oli peritty 316,36 CZK:n määrä (n. 12 euroa) liikaa.

18 Tässä yhteydessä innogy Energie nosti Okresní soud v Teplicíchissä (Teplicen piirituomioistuin, Tšekki), joka on ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin, kanteen, jolla se vaati QS:n velvoittamista maksamaan kyseistä sopimussakkoa koskevan ehdon perusteella 6 609,66 CZK:n määrän (n. 270 euroa) eli kyseisen sakon jäljellä olevan määrän.

19 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin muistuttaa aluksi, että Ústavní soud (perustuslakituomioistuin, Tšekki) on todennut ennen 1.1.2014 voimassa olleen kohtuuttomia ehtoja koskevan kansallisen säännöstön voimassaolosta, että jotta sopimusehtoa, jossa määrätään sopimussakko, ei pidettäisi kohtuuttomana, sen on oltava osa itse kuluttajasopimuksen tekstiä, sen on oltava riittävän luettava, selkeä ja loogisesti muotoiltu, jotta keskivertokuluttaja voi ymmärtää sen, ja se on oltava laadittu riittävän suurella kirjasinkoolla, eikä sitä saa sisällyttää kyseisen sopimuksen sellaiseen osaan, joka voi antaa kuluttajalle vaikutelman, että kyse on epäolennaisesta ehdosta.

20 Se toteaa tämän jälkeen, että innogy Energie on sisällyttänyt sopimussakkoehdot sopimukseen tavalla, joka on saanut sen pohtimaan, täyttyvätkö direktiivin 93/13 5 artiklassa säädetyt avoimuusvaatimukset. Se viittaa erityisesti pääasiassa kyseessä olevan ehdon sijoitteluun sopimuksen ensimmäiselle sivulle jaksoon, jonka otsikko on ”Muut ehdot”, eli sopimuksen siihen osaan, joka ei sisällä mitään sopimusehtoa, josta on neuvoteltu erikseen, toisin kuin kyseisen sopimuksen toisella sivulla olevat ehdot. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on epävarma siitä, onko tämä ehto kuluttajansuojaa koskevien unionin oikeussääntöjen mukainen siltä osin kuin se on vakiosopimuksen sivulla, jota ei tarvitse täydentää, minkä vuoksi se ei ole asiakkaalle yhtä näkyvä.

21 Kyseinen tuomioistuin huomauttaa, että tilanteessa, jossa sopimus päätetään sen vuoksi, että asiakas ei ole noudattanut maksuvelvoitteitaan, innogy Energie soveltaa 400 CZK:n (n. 16 euroa) suuruista sopimussakkoa kuukaudessa jokaiselta kuukaudelta, jona määräaikaisessa sopimuksessa määrättyä maksua ei ole suoritettu, eikä kyseisellä yhtiöllä ole velvollisuutta osoittaa sille aiheutuneen välittömän todellisen taloudellisen tappion määrää. Sitä vastoin silloin, kun kuluttaja päättää sopimuksen toimittajan vaihtamisen vuoksi sitoumuksensa voimassaoloaikana, elinkeinonharjoittajalla on oikeus sovittua sopimussakkoa vastaavaan vahingonkorvaukseen, joka vastaa sille aiheutunutta taloudellista tappiota, joka toimittajan on näytettävä toteen.

22 Lopuksi se korostaa, että pääasiassa ei ole kyse energiantoimituksesta maksettavan hinnan maksuviivästyksestä vaan innogy Energie on sitä vastoin perinyt liikaa maksua, vaikka QS ei ole maksanut ainakaan kahta 1 200 CZK:n (n. 48 euroa) suuruista kuukausittaista ennakkomaksua.

23 Tässä tilanteessa Okresní soud v Teplicích on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Ovatko [direktiivin 93/13] tarkoitus ja tavoite esteenä sille, että sen 3 artiklaa, luettuna yhdessä [mainitun direktiivin] liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan, selkeästi ja ymmärrettävästi laadittuja kirjallisia ehtoja koskevan 5 artiklan ja 7 artiklaan sisältyvän tehokkuusperiaatteen kanssa, tulkitaan siten, että vakiomallisen sopimuksen sivulla 1/2 (sopimuksen ensimmäinen sivu) olevaan ’Muut ehdot’ -kohtaan sisältyvää sopimussakkoa on pidettävä – vaikka (kuluttajasopimusten tavanomaisesta käytännöstä poiketen) kyseisellä ’ensimmäisellä’ sivulla ei ilmoiteta minkäänlaisia sopimuspuolia yksilöiviä tietoja eikä siihen täydennetä fyysisesti mitään ja sopimussakko on sisällytetty merkityksettömältä sopimusehdolta vaikuttavaan ’Muut ehdot’ -kohtaan – kuluttajan ja [sähkön]toimittajan välisen kirjallisen sopimuksen varsinaisena osana, koska kuluttajan voidaan olettaa tutustuvan sopimuksen kyseiseen sivuun, kun sopimuksen toisella sivulla (2/2), joka on tosiasiallisesti täytetty ja allekirjoitettu, on osoitettu riittävällä tavalla, että kyseessä on sopimuksen toinen sivu, koska siihen on tehty merkintä 2/2?

2) Ovatko [direktiivin 93/13] tarkoitus ja tavoite esteenä sille, että sen 3 artiklaa, luettuna yhdessä liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan ja/tai [direktiivin 2019/944] 12 artiklan 3 kohdan kanssa, tulkitaan siten, että silloin, kun [sähkön]toimittaja päättää määräaikaisen kiinteähintaisen sähköntoimitussopimuksen kuluttajan velvollisuuksien laiminlyönnin perusteella, ratkaisevaa ei ole sen tosiasiallisen välittömän taloudellisen vahingon määrä, joka toimittajalle aiheutuu kuluttajan kanssa tehdyn sopimuksen ennenaikaisesta päättämisestä?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Toisen kysymyksen tutkittavaksi ottaminen

24 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee toisella kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 93/13 3 artiklaa, luettuna yhdessä sen liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan kanssa ”ja/tai” direktiivin 2019/944 12 artiklan 3 kohdan kanssa, tulkittava siten, että jos sähköntoimittaja päättää kiinteähintaisen ja määräaikaisen sähköntoimitussopimuksen ennenaikaisesti kuluttajan sopimusvelvoitteiden laiminlyönnin vuoksi ja jos sovelletaan sopimussakkoa, joka kattaa kyseiselle toimittajalle sopimuksen päättämisen seurauksena aiheutuneen suoran taloudellisen tappion, sähköntoimittajan on näytettävä toteen, että tämä tappio on todella syntynyt.

25 Innogy Energie epäilee toisen ennakkoratkaisukysymyksen tutkittavaksi ottamista siltä osin kuin siinä viitataan direktiivin 2019/944 12 artiklan 3 kohtaan, koska kyseistä säännöstä ei ollut vielä saatettu täysimääräisesti osaksi Tšekin oikeutta pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen tekemisen ja päättämisen ajankohtana ja koska sillä ei näin ollen ole mitään merkitystä nyt käsiteltävässä asiassa.

26 On muistutettava, että uutta oikeussääntöä sovelletaan sen toimen voimaantulosta lukien, jossa siitä säädetään, ja vaikka tätä sääntöä ei sovelleta aikaisemman lainsäädännön soveltamisaikana syntyneisiin ja lopullisiksi tulleisiin oikeudellisiin tilanteisiin, sitä sovelletaan niiden tuleviin vaikutuksiin samoin kuin uusiin oikeudellisiin tilanteisiin. Toisin on vain – jollei oikeudellisten toimien taannehtivuuskiellon periaatteesta muuta johdu –, jos uuteen sääntöön liittyy erityisiä säännöksiä, joissa nimenomaisesti vahvistetaan sen ajallista soveltamista koskevat edellytykset (tuomio 13.7.2023, Banco Santander (Viralliseen indeksiin viittaaminen), C-265/22, EU:C:2023:578, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

27 Näin ollen erityisesti direktiivien osalta pääsääntöisesti vain direktiivin täytäntöönpanon määräajan päättymisen jälkeen syntyneet oikeudelliset tilanteet kuuluvat direktiivin ajalliseen soveltamisalaan (tuomio 13.7.2023, Banco Santander (Viralliseen indeksiin viittaaminen), C-265/22, EU:C:2023:578, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

28 Direktiivin 2019/944 71 artiklan mukaan jäsenvaltioiden oli annettava ja julkaistava muun muassa kyseisen direktiivin 12 artiklan noudattamisen edellyttämät säännökset viimeistään 31.12.2020. Unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee, että kyseisen direktiivin täytäntöönpanosta annettu Tšekin lainsäädäntö eli energialain nro 458/2000 muutettu versio tuli voimaan 1.1.2022. Kyseisestä asiakirja-aineistosta ilmenee myös, että pääasiassa kyseessä oleva sähköntoimitussopimus tehtiin 24.1.2020 ja että innogy Energie päätti sen 23.9.2020 kymmenen päivää sopimussakon maksamista koskevan vaatimuksensa jälkeen eli ennen direktiivin 2019/944 12 artiklan täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä.

29 Tästä seuraa, ettei direktiiviä 2019/944 voitu soveltaa pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen tekoeikä päättämispäivänä.

30 Edellä todettujen seikkojen perusteella direktiivin 2019/944 12 artiklan 3 kohdan tulkinnalla ei ole yhteyttä pääasian ratkaisuun, joten toinen ennakkoratkaisukysymys on jätettävä tutkimatta siltä osin kuin se koskee kyseisen säännöksen tulkintaa.

Asiakysymys

31 Kahdella ennakkoratkaisukysymyksellään, joita on tarkasteltava yhdessä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee lähinnä, onko ensinnäkin direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa ja 5 artiklaa, luettuina yhdessä sen liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan ja kyseisen direktiivin 7 artiklan kanssa, tulkittava siten, että määräaikaisen kiinteähintaisen sähköntoimitussopimuksen ehto, jonka mukaan toimittaja, joka päättää sopimuksen ennen sopimuskauden päättymistä sillä perusteella, että kuluttaja laiminlyö maksunsa, voi määrätä kuluttajalle kiinteämääräisen seuraamuksen automaattisesti riippumatta toimittajalle tosiasiallisesti aiheutuneesta välittömästä taloudellisesta tappiosta, voi olla kohtuuton, ja täyttääkö kyseinen ehto toiseksi rakenteensa ja sopimukseen sijoittelunsa sekä sopimuksen tekemiseen sähköisessä muodossa liittyvien olosuhteiden perusteella direktiivin 93/13 5 artiklassa säädetyt avoimuusvaatimukset.

32 Ensinnäkin on muistutettava, että direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusehtoa, josta ei ole erikseen neuvoteltu, pidetään kohtuuttomana, jos se lojaliteettiperiaatteen vastaisesti aiheuttaa kuluttajan vahingoksi huomattavan epätasapainon osapuolten sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien välille.

33 Kuten direktiivin 93/13 3 artiklan 3 kohdassa säädetään, kyseisen direktiivin liitteessä on ohjeellinen luettelo, joka ei ole tyhjentävä, niistä ehdoista, joita voidaan pitää kohtuuttomina. Kyseisessä liitteessä mainitaan sen 1 kohdan e alakohdassa muun muassa ehdot, joiden tarkoituksena tai seurauksena on ”suhteettoman suuren korvauksen vaatiminen kuluttajalta, joka ei täytä velvollisuuksiaan”.

34 Vaikka sopimusehdon kohtuuttomuutta ei voida automaattisesti määrittää yksin kyseisen liitteen säännösten perusteella, liite on kuitenkin olennainen seikka, johon toimivaltainen tuomioistuin voi perustaa kyseisen ehdon kohtuuttomuutta koskevan arviointinsa (tuomio 26.4.2012, Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, 26 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

35 Tästä seuraa, että kansallisen tuomioistuimen on arvioitava direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua sopimusehdon kohtuuttomuutta. Kyseisen tuomioistuimen on tätä arviointia suorittaessaan tutkittava kaikki asiassa vallitsevat olosuhteet huomioon ottaen ensiksi, onko kyse mahdollisesti lojaliteettiperiaatteen noudattamatta jättämisestä, ja toiseksi, onko kyse viimeksi mainitussa säännöksessä tarkoitetusta kuluttajan vahingoksi koituvasta huomattavasta epätasapainosta (ks. vastaavasti tuomio 3.10.2019, Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, 49 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

36 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on siis tutkittava yhtäältä, onko pääasiassa kyseessä oleva ehto vaaditun lojaliteettiperiaatteen mukainen, ja toisaalta, onko kyseessä kuluttajan vahingoksi koituva huomattava epätasapaino, ja tarkemmin sanottuna, onko kyseisessä ehdossa määrätty kiinteämääräinen korvaus direktiivin 93/13 liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitetulla tavalla suhteettoman suuri.

37 Siitä, missä tilanteessa tällainen epätasapaino on lojaliteettiperiaatteen vastainen, on muistutettava, että – kun otetaan huomioon direktiivin 93/13 16. perustelukappale – kansallisen tuomioistuimen on tämän selvittämiseksi tutkittava, voisiko kuluttajaa lojaalisti ja kohtuullisesti kohteleva elinkeinonharjoittaja perustellusti odottaa, että kuluttaja olisi yksilöllisissä sopimusneuvotteluissa hyväksynyt tällaisen ehdon (tuomio 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, 60 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

38 Tämän tarkastelun yhteydessä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee, että on otettava huomioon muun muassa säännöt, joita kansallisessa lainsäädännössä sovellettaisiin ilman osapuolten sopimusta, jolloin kansallinen tuomioistuin voi ratkaista vertailevalla arvioinnilla, saattaako sopimus kuluttajan voimassa olevassa kansallisessa lainsäädännössä säädettyä heikompaan asemaan, ja jos saattaa, niin missä määrin (ks. vastaavasti tuomio 26.1.2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

39 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on myös tarkistettava, voidaanko pääasiassa kyseessä olevalla sopimussakolla taata sillä tavoiteltujen päämäärien saavuttaminen ja ylittääkö se sen, mikä on tarpeen kyseisten päämäärien saavuttamiseksi (ks. vastaavasti tuomio 14.3.2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, 74 kohta).

40 On muistutettava, että direktiivin 93/13 4 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusehdon kohtuuttomuutta arvioidaan ottaen huomioon sopimuksen kohteena olevien tavaroiden ja palvelujen luonne ja viitaten sopimuksentekohetkellä kaikkiin sopimuksen tekoon liittyviin olosuhteisiin sekä kaikkiin muihin sopimuksen ehtoihin tai toiseen sopimukseen, josta se on riippuvainen.

41 Unionin tuomioistuin on katsonut, että sopimusehdot, joissa näytetään määrättävän automaattisia ja suhteettomia seuraamuksia kuluttajan mahdollisen laiminlyönnin luonteeseen nähden, on voitava todeta kohtuuttomiksi direktiivin 93/13 3 artiklan 3 kohdan, luettuna yhdessä sen liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan kanssa, nojalla (ks. vastaavasti määräys 24.10.2019, Topaz, C-211/17, EU:C:2019:906, 59 kohta).

42 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että sopimussakkoa, jonka suuruus oli 400 CZK (n. 16 euroa), sovellettiin QS:ään, koska tämä ei ollut maksanut kahta 1 200 CZK:n (n. 48 euroa) suuruista kuukausierää, kultakin sähköntoimituksen lakkauttamista seuraavalta kuukaudelta ja koko sopimuksen jäljellä olevalta kestolta, joksi oli alun perin vahvistettu 30 kuukautta. Tämä seuraamus voi siis olla direktiivin 93/13 liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdassa ja tämän tuomion 41 kohdassa mainitussa unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettu automaattinen ja suhteettoman suuri seuraamus, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on ratkaistava.

43 Kyseisen tuomioistuimen on tässä tutkinnassa tarkistettava myös, onko kyseisen sopimussakon määrä omiaan takaamaan sillä tavoiteltujen päämäärien saavuttamisen ja ettei sillä ylitetä sitä, mikä on tarpeen niiden saavuttamiseksi, tämän tuomion 39 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitetulla tavalla. Erityisesti on todettava yhtäältä, että pääasiassa kyseessä oleva sopimussakko perustuu kotitalouksien tarpeita varten tehtyyn määräaikaiseen sähköntoimitussopimukseen sisältyvään ehtoon, jonka mukaan sähkön hinta, joka taataan koko sopimuksen keston ajaksi, on alhaisempi kuin toistaiseksi voimassa olevien sähköntoimitussopimusten yhteydessä sovellettu hinta. Tämän ehdon tarkoituksena näyttää olevan korvata sähköntoimittajalle mahdollisesti aiheutuneet vahingot, jotka johtuvat siitä, ettei asiakkaan kanssa sovittua energiamäärää, jonka sähköntoimittaja on ostanut epävakailta tukkumarkkinoilta etukäteen asiakasta varten määräaikaisten sopimusten perusteella koko

sopimuksen sovitun keston ajaksi, käytetä. Toisaalta ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on otettava huomioon se, että sähköntoimittajan laatimassa loppulaskelmassa todetaan liikaa maksettu määrä, vaikka QS ei ollut maksanut kahta kuukausittaista ennakkomaksua.

44 Toiseksi direktiivin 93/13 5 artiklaan sisältyvästä avoimuuden vaatimuksesta, jonka mukaan kirjalliset sopimusehdot on ”aina” laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on muistutettava, että kyseinen vaatimus on yksi niistä tekijöistä, jotka on otettava huomioon kyseisen ehdon kohtuuttomuuden arvioinnissa. Kyseisen direktiivin 4 artiklan 2 kohdasta ilmenee kuitenkin, että pelkästään se seikka, että sopimusehtoa ei ole laadittu selkeästi ja ymmärrettävästi, ei tee siitä kohtuutonta (ks. vastaavasti tuomio 13.7.2023, Banco Santander (Viralliseen indeksiin viittaaminen), C-265/22, EU:C:2023:578, 66 kohta).

45 Mainittu vaatimus ei voi rajoittua pelkästään kyseisten ehtojen muodolliseen ja kieliopilliseen ymmärrettävyyteen. Koska kyseisellä direktiivillä toteutettu suojajärjestelmä perustuu ajatukseen siitä, että kuluttaja on elinkeinonharjoittajaan nähden heikompi osapuoli muun muassa tietojen puolesta, vaatimusta siitä, että sopimusehdot on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, eli kyseisessä direktiivissä vahvistettua avoimuuden vaatimusta on tulkittava laajasti (tuomio 16.3.2023, Caixabank (Lainan toimituspalkkio), C-565/21, EU:C:2023:212, 30 kohta).

46 Vaatimuksen, jonka mukaan sopimusehto on laadittava selkeästi ja ymmärrettävästi, on siis ymmärrettävä edellyttävän myös sitä, että sopimuksessa esitetään avoimesti sen mekanismin konkreettinen toiminta, johon asianomaisessa ehdossa viitataan, sekä tarvittaessa tämän mekanismin ja muissa sopimusehdoissa määrätyn mekanismin välinen suhde siten, että kuluttajalla on mahdollisuus täsmällisten ja helppotajuisten perusteiden nojalla arvioida, minkälaisia taloudellisia seurauksia siitä hänelle aiheutuu (tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

47 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava tätä kysymystä kaikkien olennaisten tosiseikkojen, joihin kuuluvat sähköntoimittajan kyseistä sopimusta koskevien neuvottelujen yhteydessä antamat ilmoitukset ja tiedot, perusteella (ks. vastaavasti tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 46 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

48 Tarkemmin sanottuna ennen sopimuksen tekemistä tiedoilla sopimusehdoista ja sopimuksen tekemisen seurauksista on kuluttajalle perustavanlaatuinen merkitys, sillä juuri näiden tietojen perusteella kuluttaja päättää, haluaako hän sitoutua sopimussuhteella elinkeinonharjoittajaan tämän aiemmin laatimiin ehtoihin suostumalla (tuomio 20.9.2017, Andriciuc ym., C-186/16, EU:C:2017:703, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

49 Sopimusehdon selkeyden ja ymmärrettävyyden määrittämiseksi on otettava huomioon myös se tarkkaavaisuuden taso, jota tavanomaisesti valistuneelta sekä kohtuullisen tarkkaavaiselta ja huolelliselta keskivertokuluttajalta voidaan odottaa (tuomio 16.3.2023, Caixabank (Lainan toimituspalkkio), C-565/21, EU:C:2023:212, 44 kohta).

50 On vielä todettava, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisen sopimusehdon sijoittelun ja rakenteen perusteella voidaan todeta, onko sitä pidettävä tärkeänä osana sopimusta, koska nämä seikat tarjoavat kuluttajalle mahdollisuuden arvioida kyseisestä ehdosta hänelle aiheutuvat taloudelliset seuraukset (ks. vastaavasti tuomio 16.3.2023, Caixabank (Lainan toimituspalkkio), C-565/21, EU:C:2023:212, 46 kohta).

51 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tämän tuomion 44–50 kohdassa mainittujen seikkojen valossa arvioitava, täyttääkö sopimusehto, jossa määrätään sopimussakosta, direktiivin 93/13 5 artiklassa säädetyt avoimuuden vaatimukset.

52 Nyt käsiteltävässä asiassa on todettava ensinnäkin sähköntoimitussopimuksen tekemiseen liittyvistä olosuhteista, että unionin tuomioistuimen käytettävissä olevasta asiakirja-aineistosta ilmenee, että kyseinen sopimus vastaa sähköisessä muodossa olevaa ennalta laadittua lomaketta, ja QS:llä on ollut mahdollisuus pyytää sen tulostamista missä tahansa neuvotteluvaiheessa. On kuitenkin todettava, kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että kyseistä sopimusta eivät ole täydentäneet kuluttaja vaan sopimuspuolena olevan yhtiön työntekijät, jotka kontrolloivat sen laatimista koko neuvotteluvaiheen ajan. Siitä ilmenee myös, että QS näyttää tutkineen kyseessä olevaa sopimusta ainoastaan tietokoneen kuvaruudulta ennen sen allekirjoittamista digitaalisella tabletilla. Jollei arvioinneista, jotka ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on suoritettava, muuta johdu, on näin ollen todettava, ettei ole varmaa, että kuluttajalla on ollut tämän tuomion 48 kohdassa mainitussa oikeuskäytännössä tarkoitettu mahdollisuus saada riittävästi tietoa pääasiassa kyseessä olevan ehdon sisällöstä ja toimintatavasta.

53 Toiseksi on todettava, ettei unionin tuomioistuimen käytettävissä olevaan asiakirja-aineistoon sisälly täsmennyksiä innogy Energien ennen sopimuksen tekemistä antamista tiedoista, jotka koskevat sopimusehtoja ja tämän sopimuksen tekemisen seurauksia.

54 Kolmanneksi pääasiassa kyseessä olevan sopimusehdon, josta ei ole neuvoteltu erikseen, erityisestä sijoittelusta ja rakenteesta on todettava, että ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että se on vakiosopimuksen, joka on kahden sivun mittainen ennalta laadittu lomake, ensimmäisellä sivulla. Koska sopimus on tehty sähköisesti tietokoneella ja sopimustekstin selaamisesta huolehtivat innogy Energie -yhtiön työntekijät, näyttää siltä, että QS:llä oli vain rajallinen mahdollisuus tutustua asiakirjaan kokonaisuudessaan. Näin ollen näyttää siltä, että vaikka tämä lauseke oli sijoitettu ensimmäiselle sivulle, se saattoi jäädä huomaamatta tai jättää kiinnittämättä QS:n huomion eri tavalla kuin tiedot, joiden alla QS:n allekirjoitus on. Kyseisen sopimuksen toisella sivulla, joka on ainoa kyseisten työntekijöiden täydentämä ja QS:n allekirjoittama sivu, ainoastaan mainitaan kaikki erikseen sovitut sopimusehdot. On myös todettava, että pääasiassa kyseessä oleva ehto on sisällytetty mainitun sopimuksen osaan, jonka otsikko on ”Muut ehdot”, mikä voisi antaa ymmärtää, että kyseessä on merkitykseltään vähäisempi määräys.

55 Näin ollen ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tutkittava, onko pääasiassa kyseessä oleva sopimus riittävän luettava, selkeä ja loogisesti muotoiltu, jotta tavanomaisesti valistunut, kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja voi tutustua sopimusehtoihin, ja erityisesti, voiko sopimussakkoa koskevan ehdon sisällyttäminen kyseisen sopimuksen tiettyyn osaan antaa kuluttajalle vaikutelman siitä, että kyseessä on epäolennainen ehto.

56 Edellä todettujen seikkojen perusteella ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle on vastattava, että direktiivin 93/13 3 artiklan 1 kohtaa ja 5 artiklaa, luettuina yhdessä sen liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan ja kyseisen direktiivin 7 artiklan kanssa, on tulkittava siten, että määräaikaisen kiinteähintaisen sähköntoimitussopimuksen ehto, jonka mukaan sähköntoimittaja, joka päättää sopimuksen ennen sopimuskauden päättymistä sillä perusteella, että kuluttaja laiminlyö maksunsa, voi määrätä kuluttajalle automaattisesti kiinteämääräisen seuraamuksen riippumatta kyseiselle toimittajalle tosiasiallisesti aiheutuneesta välittömästä taloudellisesta tappiosta, voi olla kohtuuton. Tämä ehto täyttää direktiivin 93/13 5 artiklassa säädetyt avoimuusvaatimukset, jos kyseisen ehdon rakenne ja sijoittelu sopimuksessa sekä olosuhteet, jotka liittyvät sopimuksen tekemiseen sähköisesti, mukaan lukien tiedot, jotka

elinkeinonharjoittaja on antanut kuluttajalle, ovat omiaan mahdollistamaan sen, että tavanomaisesti valistunut sekä kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja voi saada tiedon sen ehdon sisällöstä ja toimintatavasta, jolla hänet velvoitetaan maksamaan kiinteämääräinen sopimussakko, ja arvioida siitä hänelle aiheutuvat taloudelliset seuraukset.

Oikeudenkäyntikulut

57 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (yhdeksäs jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/13/ETY 3 artiklan 1 kohtaa ja 5 artiklaa, luettuina yhdessä sen liitteessä olevan 1 kohdan e alakohdan ja kyseisen direktiivin 7 artiklan kanssa,

on tulkittava siten, että

määräaikaisen kiinteähintaisen sähköntoimitussopimuksen ehto, jonka mukaan sähköntoimittaja, joka päättää sopimuksen ennen sopimuskauden päättymistä sillä perusteella, että kuluttaja laiminlyö maksunsa, voi määrätä kuluttajalle automaattisesti kiinteämääräisen seuraamuksen riippumatta kyseiselle toimittajalle tosiasiallisesti aiheutuneesta välittömästä taloudellisesta tappiosta, voi olla kohtuuton. Tämä ehto täyttää direktiivin 93/13 5 artiklassa säädetyt avoimuusvaatimukset, jos kyseisen ehdon rakenne ja sijoittelu sopimuksessa sekä olosuhteet, jotka liittyvät sopimuksen tekemiseen sähköisesti, mukaan lukien tiedot, jotka elinkeinonharjoittaja on antanut kuluttajalle, ovat omiaan mahdollistamaan sen, että tavanomaisesti valistunut sekä kohtuullisen tarkkaavainen ja huolellinen keskivertokuluttaja voi saada tiedon sen ehdon sisällöstä ja toimintatavasta, jolla hänet velvoitetaan maksamaan kiinteämääräinen sopimussakko, ja arvioida siitä hänelle aiheutuvat taloudelliset seuraukset.

Allekirjoitukset